

Dialogisuudesta

Laadukas dialogi on yhdessä ajattelua – yhteisten merkitysten jakamista ja muodostamista. Sen avulla voidaan löytää uusia yhteisiä merkityksiä sekä tutustua toisiin ihmisiin ja rakentaa luottamusta.

Dialogi soveltuu yhteistyön rakentamiseen monissa eri tilanteissa. Dialogia voidaan hyödyntää esimerkiksi kehittämistyön, päätöksenteon ja erilaisten ratkaisujen kehittämisen pohjatyössä. Dialogin *suorana* tavoitteena ei kuitenkaan ole päätöksenteko tai ratkaisujen tekeminen. Päätöksentekoon tai ratkaisemiseen tavoitteellisuus voi päinvastoin vaikeuttaa dialogissa tavoiteltavaa avoimuutta, ymmärryksen laajentamista ja luottamuksen rakentamista. Hyvällä dialogilla voidaan kuitenkin pohjustaa erilaisia kehitystyö-, päätöksenteko- ja ratkaisuprosesseja.

Laadukas dialogi ei synny itsestään. Keskustelu voi joskus nousta dialogin tasolle luonnollisestikin – mutta liian usein keskustelut jäävät hyvistä aikomuksista huolimatta debatin tai löysän ajatustenvaihdon tasolle. Liian usein keskustelijat esittävät omia vain ajatuksiaan eivätkä kuuntele toisten ajatuksia. Dialogissa pyritään syventämään molempia: aktiivista toisten kuuntelua ja myös oman (sisäisen) äänen löytämistä ja rohkeaa käyttöä.

William Isaacs on tutkinut dialogia erilaisissa konteksteissa ja kirjoittanut tutkimustyönsä pohjalta kirjan *Dialogi – Yhdessä ajattelemisen taito (2001)*. Kirjassa kuvataan tiiviisti laadukkaana dialogin lähtökohdat. Laadukkaassa dialogissa:

1. *Kuunnellaan* toisia aidosti
2. *Puhutaan* suoraan ja selkeästi
3. *Kunnioitetaan* toisia ihmisinä (vaikka toisten ajatuksista ja teoista oltaisiinkin eri mieltä)
4. *Pysähdytään* tarkastelemaan tilanteita, merkityksiä, oletuksia ja ennakkoluuloja

Näistä neljästä elementistä kolme ensimmäistä tulevat helpoiten mieleen, kun haluamme kehittää dialogia. Listan neljäs tekijä – pysähtyminen – jää kuitenkin usein huomiotta. Pysähtyminen ei kuitenkaan ole näistä tekijöistä vähäisin, vaan Isaacsin mukaan kenties tärkein. Pysähtyminen avaa aidon kuuntelun, auttaa puhumaan suuremmin ja selkeämmin, ja edistää keskinäistä kunnioittamista.

Pysähtyminen tarkoittaa tässä ensimmäisten reaktioiden pysäyttämistä sekä niiden tarkastelua ja esille nostamista. Emme voi välttää reaktioita, joita meissä nousee sekä kuunnellessamme että puhuessamme. Reaktiot nousevat totutuista ajattelu- ja toimintatavoista, ennakkoluuloista, tiedostamattomista oletuksista jne. Reaktiot nousevat alitajunnastamme, emmekä voi sulkea niitä pois päältä – alitajunta toimii nimensä mukaisesti tietoisien tajuntamme ulottumattomissa. Vaikka emme voi kytkeä reaktioitamme pois päältä, voimme kuitenkin (yrittää) *pysäyttää* reaktion sen noustessa esille ja (yrittää) jättää *toimimatta ilman harkintaa* pelkän ensireaktion pohjalta. Kun pysäytämme ensireaktiot, voimme tulla niistä tietoisemmiksi. Pysäyttämällä reaktiot voimme huomata ne ja tarkastella

niitä lähemmin: ”Mistä tämä reaktioni nousi? Mitä oletuksia, ennakkoluuloja tai totuttuja ajattelutapoja tämä reaktioni edustaa? Miksi reagoin sillä tavalla kuin reagoin?”

Laadukkaassa dialogissa ensireaktiot pysäytetään ja sitten ne nostetaan esille, niistä puhutaan, ja niihin tutustutaan yhdessä. Ensireaktiot paljastavat keskustelun syvenemistä estäviä ennako-oletuksia, epäluuloja, jne. Pysäyttämisen tarkoituksena ei ole piilotella reaktioita. Päinvastoin, tarkoituksena on nimenomaan tulla niistä tietoisiksi ja tuoda ne esille. Näin mahdollisuus yhteisen ymmärryksen syventämiseen paranee.

© nommoC seugolaiD osk, Timo Järvensivu

Dialogia edistäviä periaatteita

- *Kaikki läsnäolijat ovat dialogissa tasa-arvoisessa asemassa.* Osallistujilla on todellisuudessa usein keskinäisiä hierarkkisia ja muita suhteita, mutta dialogin aikana pyritään toimimaan tasa-arvoisesti.
- *Kaikki osallistuvat ”kokonaisina ihmisinä”, eivät esimerkiksi oman organisaationsa tai ajattelusuuntauksensa edustajina sinällään.* On silti luonnollista, että kaikilla on oma taustansa ja tämän taustan esille tuominen avoimesti voi edistää dialogia.
- *Etukäteen asetettu tiukka tavoite tai aikataulu estää dialogin syvenemisen.* Luovat ajatukset kyllä kiteytyvät ennen pitkää, kun avoimelle dialogille raivataan tilaa. Dialogi osallistujien välillä syntyy kuitenkin helpommin, kun keskustelulla on yhteinen, osallistujia luonnollisesti kiinnostava teema ja yhteisesti rajattu aikataulu.
- *Motivaatiota dialogiin voi lisätä se, että keskustelun anti kiteytetään ja dokumentoidaan.* Dokumentointiin keskittyminen voi kuitenkin viedä keskittymistä pois tässä ja nyt tapahtuvalta ajatustenvaihdolta, joten dokumentoinnin ei tulisi viedä liikaa huomiota.
- *Dialogin sisältö ja kulku on luottamuksellinen, ellei toisin yhdessä sovita.* Luottamuksellisuutta voi lisätä esimerkiksi ns. Chatham house -sääntö: keskustelun aikana syntyneistä ajatuksista ja sisällöistä on lupa puhua ulkopuolisille, mutta ulkopuolisille ei saa paljastaa, kuka ajatukset ja sisällöt on nostanut esille. On kuitenkin huomioitava, että suljetussa piirissä käytävä luottamuksellinen keskustelu voi synnyttää epäluottamusta keskustelupiirin ulkopuolella, joten pidemmällä aikavälillä osallistumisesta kannattaa tehdä mahdollisimman avointa ja läpinäkyvää.

Dialogitaidoista

Keskeisiä dialogitaitoja ovat (Isaacs 2001; Järvensivu ja Kallio 2016):

- Pysähtyminen
  - Pysähdy – älä toimi heti ensimmäisten reaktioidesi pohjalta. Tavoitteena on huomata omat ennakkoluuloihin, oletuksiin ja totuttuihin ajattelu- ja toimintatapoihin perustuvat reaktiot.
  - Tule tietoisemmaksi omista reaktioistasi. Kysy itseltäsi, mistä reaktiosi kumpuavat. Mistä reaktiosi kumpuavat?
  - Tarkoitus ei ole piilotella reaktioita tai niiden lähteitä, vaan päinvastoin tarkoituksena on nostaa ne mukaan keskusteluun. Kerro itsellesi (sisäisesti) ja sitten muille (ulkoisesti) omat havaintosi reaktioistasi. Kerro siis muille, mitä reaktioita sinulla syntyy ja mistä uskoisit niiden johtuvan.
  - Päästä irti ajatuksesta, että juuri sinun ennakko-oletuksesi tai totutut ajattelu- ja toimintatapasi olisivat ainoita oikeita. Nostamalla esille omat reaktiosi ja niiden taustatekijät voitte yhdessä keskustella niistä. Voitte tarkastella, miten ne liittyvät laajempaan kokonaisuuteen.

- Kuuntelu
  - Kuuntele, mitä muut sanovat. Kuuntele ensin, mitä muut sanovat sanasta sanaan. Opettele muistamaan toisten puhetta toistamalla heidän käyttämiään avainsanoja ja avainlauseita. Näin voit olla tarkistaa, kuulitko oikein ja voit osoittaa puhujalle, että olet oikeasti kuunnellut häntä.
  - Kuuntele, mitä muut pyrkivät sanomaan sanojensa takana. Kysele nöyrästi lisää. Älä oleta, että olet kuullut ja ymmärtänyt oikein heti ensimmäisellä kerralla. Houkuttele esille oletuksia, tunteita, historiaa, ennakko-oletuksia, jne., esittämällä avoimia kysymyksiä.
  - Kuuntele myös omaa sisäistä dialogiasi. Mitä omassa päässäsi liikkuu, kun kuuntelet muita? Mitä päässäsi liikkuu, kun puhut muille? Opettele kuuntelemaan tätä ääntä ja kysymään itseltäsi avoimia kysymyksiä samalla tavalla, kuin kysyt avoimia kysymyksiä myös muilta. Sanoita omaa sisäistä dialogiasi paitsi itsellesi, myös muille.

- Puhuminen / sanoittaminen
  - Dialogissa puhuminen ja sanoittaminen ovat yhtä tärkeitä kuin kuuntelukin. Pyri sanoittamaan asiasi tiiviisti – dialoginen hetki ei ole lupa puhua laveasti ja rönsyilevästi.
  - Älä kuitenkaan pelkää puhua asiaasi loppuun, vaikka tavoitteena on pyrkiä selkeään ja tiiviiseen sanoittamiseen. Hyvässä dialogissa on aikaa ja mahdollisuutta muodostaa ajatuksia myös keskeneräisenä ja hitaasti.
  - Sopikaa yhdessä, että dialogissa on lupa päästää suustaan myös sammakoita: “hups, mitä minun suustani oikein lensi ulos – olipas kiinnostava sammakko – tutkitaanpa tätä sammakkoa yhdessä!”

- Pidä huolta yhteisestä
  - Dialogissa on tärkeää pitää huolta keskustelun sisällöstä ja prosessista:
    - Auta keskustelijoita hahmottamaan keskustelun sisältöä kokonaisuutena. Mitä yksityiskohtia keskustelussa on esitetty ja miten nämä yksityiskohdat liittyvät toisiinsa? Mikä on muodostuva kokonaiskuva? Voiko kokonaisuudesta piirtää jonkinlaisen yhteisen kartan tai kuvan?
    - Auta keskustelijoita myös havainnoimaan ja korjaamaan yhdessä dialogiprosessin sujuvuutta. Miten dialogitaidot toteutuvat keskustelussa? Eteneekö dialogi laadukkaasti? Mitä kehitettävää dialogissa on?
  - Rakenna dialogille sellaista ilmapiiriä, että ensireaktioiden pysäyttäminen on kaikille yhteisesti mahdollista. Tarkkaile, miten puheenvuorojen antaminen ja ottaminen toimivat. Jos joku pyrkii jatkuvasti keskeyttämään toiset tai ei anna muille tilaa puhua loppuun, pyri rauhoittamaan keskustelua. Jos jotkut eivät saa tai ota lainkaan puheenvuoroja, pyri antamaan heille hyvä mahdollisuus tähän.
    - Ota käyttöön esimerkiksi keskustelijoiden ringissä kiertävä ”rauhanpiippu”, jonka haltija saa puhua niin kauan kuin haluaa ja muut kuuntelevat hiljaa omaa vuoroaan odottaen.
  - Liity toisten puheeseen ja liitä eri puhujien ajatuksia toisiinsa:
    - Huomioi aktiivisesti toisten puheet. Mitä muut sanovat? Toista muiden puheenvuorojen ydinasiat, yhdistele niitä, ja liitä oma puheesi muiden ajatuksiin. ”Pekka, sanoit näin... Anna, sinä puolestasi sanoit, että... minulle heräsi tästä kysymys, että voisivatko nämä asiat liittyä toisiinsa esimerkiksi näin... ja minä itse ajattelen tästä asiasta, että...”
    - Huomioi toiset myös henkilöinä – näytä, että olet heistä kiinnostunut. Näin toimimalla oma puheesi ei jää irralliseksi kokonaisuudesta ja rakennat siltoja toisten kanssa. Voit esimerkiksi huomioida toisten puheenvuorot viittaamalla toisiin nimillä. Voit myös katsoa muita silmiin heidän puhuessaan ja kun puhuttelet heitä.
  - Houkuttele esiin yhteisiä merkityksiä.
    - Mitä sellaisia ajatuksia keskustelussa on esitetty, joista ollaan samaa mieltä? Onko kehitetty yhdessä uusia ideoita, termejä, tarinoita tai metaforia, jotka innostavat keskustelun osallistujia? Minkälaisia piileviä kokemuksia ja oletuksia olette yhdessä löytäneet? Näiden tarkastelussa ja syventämisessä on voimaa.
    - Minkälaisia jännitteitä ja erimielisyyksiä voitte yhdessä havainnoida? Nämä ovat erityisen kiinnostavia! Laadukkaassa dialogissa erityisesti jännitteet ja erimielisyydet ovat herkullisia ja osallistujat voivat innostua niistä. Jännitteet ja erimielisyydet voivat toimia avaimina uuden ymmärryksen lähteelle.

- ”Hei, nyt tuli tunnetta keskusteluun – nyt alkaa tapahtua jotain!” Varokaa kuitenkin kuumentamasta keskustelua liikaa, kun pysähdytte tarkastelemaan jännitteitä ja erimielisyyksiä. Tässä ensireaktioiden pysähtyminen on avuksi: välttää reaktioiden mukaisesti toimimista ja pyrkikää sanoittamaan auki reaktionne rauhallisesti, niin keskustelu pysyy lämpimänä mutta ei räjähdysalttiina.

© nommoC seugolaiD osk, Timo Järvensivu ja Galina Kallio

Dialogien kulku ja dialogiharjoitteita

Perusrakenne dialogeissa on usein seuraavanlainen:

1. Aloitus yhdessä, järjestetään tuolit ringiin
2. Todetaan läsnäolijat ja käydään läpi osallistujien tunnelmat ja ennako-odotukset
3. Todetaan dialogin teema tai kysymys, josta käydään keskustelua. Teemasta voidaan lähettää myös ennakkoon aineistoa tutustuttavaksi.
4. Esitellään/sovitaan tapa, jolla dialogia käydään ja harjoitellaan. Dialogi voi olla vapaata tai dialogia voidaan kehittää harjoittelemalla sitä yhteisesti hyödyntäen esimerkiksi joitakin alla esiteltyjä dialogiharjoitteita.
5. Käydään dialogia teemasta, hyödyntäen sovittua dialogitapaa ja mahdollisia dialogiharjoitteita. Tähän käytetään suurin osa ajasta.
6. Reflektoidaan lopuksi dialogin sisällöllistä ja menetelmällistä antia. Mitä sisällöllisesti opittiin päivän teemasta? Mitä opittiin dialogisuudesta?
7. Lopetus yhdessä, käydään lyhyesti läpi osallistujien tunnelmat

Mahdollisia dialogiharjoitteita:

- 1. dialogiharjoite: ensimmäinen kokeilu ”rauhanpiipusta”. Rauhanpiippu kulkee myötäpäivään ringissä ja vain rauhanpiipun pitäjä puhuu, muut kuuntelevat. Tämän tarkoituksena on harjoitella pysähtymistä ja huomata sen vaikutukset keskusteluun.
- 2. dialogiharjoite: pysähtymisen syventävä kokeilu. Käytetään rauhanpiippua, joka ei kuitenkaan kulje myötäpäivään vaan sovitaan yhdessä tapa, jolla rauhanpiippu kulkee. Näin harjoitellaan omien reaktioiden pidättelyä ja edistetään puhumisen ja kuuntelun erottamista.
- 3. dialogiharjoite: arvostavien kysymysten esittäminen. Harjoitellaan arvostavien, avointen kysymysten esittämistä toisille. Tavoitteena on löytää tapoja kiinnostua toisten ajattelusta, ymmärtää toisten ajattelua syvemmin sekä vähentää taipumusta ohjailla toisten ajattelua liikaa omilla ajatuksilla.
- 4. dialogiharjoite: yhteisen ymmärryksen rakentaminen dialogia havainnoimalla ja metadialogin avulla. Metadialogilla tarkoitetaan ”dialogia dialogista”: keskustelun

lomassa otetaan välillä aikaa sille, että jaetaan yhteisiä havaintoja dialogin toimivuudesta ja ideoidaan yhdessä, miten dialogisuutta voisi edelleen kehittää.

- 5. dialogiharjoite: vapaa dialogi. Ei erillisiä harjoitteita, vaan laitetaan edellisillä kerroilla opitut taidot käyttöön. Kannustetaan kaikkia tuomaan oma sisäinen dialogi esille, jotta dialogi voisi syventyä. Tavoitteena on tutustua siihen, kuinka helppoa tai vaikeaa dialogitaitojen hyödyntäminen sekä sisäisen dialogin aukipuhuminen on käytännössä silloin, kun dialogissa ei ole tiukkoja pelisääntöjä vaan ainoastaan yleiset periaatteet.